ऽर्वेऽप्यविधोर्दिने स्मृतिकरस्यात्त्रिपुष्करे तथा त्वाशौचान्तरतो विचार्यमखिलं मध्ये यथासम्भवम्" स०चि०। "एवंविधे दिने यस्य मृतस्य प्रतिकृतिः भरपत्नादिना सावयवत्वकल्पनं तस्य दाहो न कार्यः कुतः यतो द्विविधः प्रेतसंस्कारः प्रत्यक्षशरीरसंस्कारः प्रतिकृतेरन्यः तत्र प्रत्यक्षशरीरसंस्कृतौ शुभाशुभदिनविचाराभावः यदाह गार्ग्यः "प्रत्यक्षशवसंस्कारे दिनं नैव विशोधयेदिति" प्रतिकृतिसंस्कारस्य हि कालत्रयम् अशौचमध्ये वर्षमध्ये वर्षानन्तरं चेति अत्राशौचमध्ये यदि प्रतिकृतिसंस्कारचिकीर्षितस्तदा यथासम्भवं दिनशुद्धिर्विचार्या वर्षमध्ये वर्षानन्तरं वा प्रतिकृतिसंस्कारे अवश्यं कालशुद्धिर्विचार्या एतदभ्याह गार्ग्य एव "आशौचमध्ये क्रियते पुनःसंस्कारकर्म चेत्। शोधनीयं दिनं तत्र यथासम्भवमेवमेव तु। आशौचविनिवृत्तौ चेत् पुनः संस्क्रियते मृतः। संशोध्यैव दिनं शास्त्रमूर्ध्वं संवत्सरादपि"। प्रेतकार्याणि कुर्वीतेति शेषः अतएवोक्तम् "आशौचान्तरतो विचार्यमखिलं मध्ये यथासम्भवमिति"। एतद्वाक्यमत्रैव स्पष्टं व्याख्यास्यते तत्र दिनशुद्धिरुच्यते शुक्रारेत्यादिना शुक्रः प्रसिद्धः आरो मङ्गलः आर्किः शनिः एषां वारे प्रतिकृतेर्दाहो नेति प्रत्येकं सम्बन्धः। तथा दर्शोऽमावस्या भूतपञ्चदशी मदनत्रयोदशी नन्दाः प्रतिपत्षष्ठ्येकादश्यः आह तिथिषु दाहो न कार्यः यदाह मरीचिः "नन्दायां भार्गवदिने चतुर्दश्यां त्रिपुष्करे। पितृश्राद्धं न कुर्वीत दाहो पुत्रधनक्षयात्। एकादश्यां तु नन्दायां त्रिनी वाल्यां भृगोर्दिने। नभस्ये च चतुर्दश्यां क्षत्तिकासु त्रिपुष्करे"। द्वितीयवाक्यमतिदुष्टताकथनार्थं त्रिनी वाल्यामभावास्यायां भृगोर्दिने शुक्रवारे इति सम्बन्धो व्याख्येयः अत्र श्राद्धं न कुर्वीतेत्यनुषङ्गः श्राद्धशब्देनात्र प्रेतक्रिया विवक्षिता। तथा तीक्ष्णोग्रभे मूलज्येष्ठाश्लेषाखीक्ष्णानि उग्राणि पूर्वात्रयभरणीमघाः पौष्णे रेवत्यां वारुणे शतभे त्रिपुष्करदिने भद्रातिथयः सूर्यभौमशनिवाराः क्षत्तिकापुनर्वसूत्तराफाल्गुनी विशाखोत्तराषाढापूर्वभाद्रपदाः एतन्नित्यसंकृतिरूपे दिने प्रतिकृतेर्दाहो न कार्य इति केचिद्व्याकुर्वते तत्र पूर्वपक्षेणैव निषेधवत्त्वात् मतु प्रत्यक्षमृतौ स निषेधो न तु प्रतिकृतिदाहे एवं तर्हि सम्प्रतिवाक्याभावाद्वायमर्थ इति ब्रूमः। यदुक्तं ज्योतिःपराशरेण "साधारणध्रुवोग्रे मैत्रे नो शस्यते मनुष्याणाम्। प्रेतक्रिया क्षयदिनं त्रिपुष्करे वसवधिष्ण्ये चेति" अत्र त्रिपुष्करशब्देन विशिष्टयोगो विवक्षित इति चेत् अत्र ब्रूमः त्रिचरत्वनक्षत्राण्येव त्रिपुष्करपदेनोच्यन्तेऽतो हेमाद्रिणापि कृत्तिकादीन्येव त्रिचरत्वानि मानि त्रिपुष्करशब्देन व्याख्यातानि अतएवाह कश्यपः "भरण्याद्रा मघा श्लेषा मूलं त्रिचरत्वानि च। प्रेतक्रियासु दुष्टानि धनिष्ठाद्यं च पञ्चकम्" इति पराशरवाक्ये दहनि प्रेतकृत्ये सामान्यतो निषिद्धानि कश्यपवाक्येऽन्यान्यतिदुष्टान्युक्तानि दृष्टमेवाभिप्रेत्य यन्मकरोक्तानि तत्र धनिष्ठाया अपहरणं मध्यमेषु वक्ष्यमाणत्वात्। अथ न्यूनाधिमासे क्षयमासे अधिमासे च यथप्रतिकृतिदाहो न कार्यः। उक्तञ्च ज्योतिर्निबन्धे गरुडपुराणे "न कुर्यात् गुरुशुक्रास्ते पौषे क्षामे मलिम्लुचे। विलम्बितं प्रेतकार्यं गयां गोदावरीं विनेति" मेधातिथिः "अस्तं गते गुरौ शुक्रे पौषाषाढाधिमासके। प्रेतकार्यं न कुर्वीत गयां गोदावरीं विनेति" अधिमासस्योपलक्षणत्वात् क्षयमासेऽपि न कार्यं प्रेतकार्यमित्यर्थः। अतएव मूले न्यूनमासनिषेधः। अथाद्देकलाद्यर्धात्परतः अर्धं याम्येऽयने दक्षिणायने कर्कादिषड्राशिस्थिते सूर्ये न दाहः कार्यः अर्धादुत्तरार्धं सम्यक्, उपलक्षणत्वादमदिनमपि निषिद्धम् उक्तञ्च गार्ग्येण "अर्धं संवत्सरादपि" प्रेतकार्याणि कुर्वीत शेषं तत्रोत्तरायणम्। कृष्णपक्षे तत्रापि वर्जयेत् दिनक्षयम्"। इति गारुडपुराणेऽपि "न कुर्याद्गुरुशुक्रास्ते पौषे क्षामे मलिम्लुचे। विलम्बितं प्रेतकार्यं गयां गोदावरीं विनेति"। अत्र वाक्ये पौषक्षापयोर्निषिद्धत्वान्मार्गशीर्षस्य मध्यमत्वं प्रतीयते तदावश्यकविषयं प्रथमवर्षे तु दक्षिणायनमपि शुभमेव। पातपरिघे व्यतिपाताख्ये योगे गणितागते व्यतीपाताख्ये महापात इत्यपि केचित् परिघाख्ये योगे तथा देवेज्यशुक्रास्तके गुरुशुक्रयोरस्ते अत्र स्वार्थे कः। तथा भद्रावैष्टितयोः भद्रावैष्टितौ प्रसिद्धौ गणितसाध्ये वैष्टताख्ये महापाते इत्यपि केचित्। तथा सिते पक्षे शुक्लपक्षे यथप्रतिकृतेर्दाहो न कार्यः। यदुक्तं नारदेन श्राद्धकल्पाध्याये "चतुर्दशीं तिथिं नन्दां शुक्रारावार्किवासरम्। सितेऽयोरस्तमयं द्वाविंशं विषमाश्विभम्। शुक्लपक्षं च सन्त्यज्य पुनर्दहनमुच्यते" इति अन्यत्रापि "नन्दा मदनभूतायां पातवैष्टतविष्टिषु। शुक्रार्किभौमपरिघध्रुवमिश्रोपसूलभे। कर्तृचन्द्रेऽष्टवेदान्ये जन्मप्रत्यरितारके।